

УДК 378.091.4+001.89:378.4-043.2(477+4)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-47>

Олександра КАНЮК,
orcid.org/0000-0002-2396-2988
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри іноземних мов
Ужгородського національного університету
(Ужгород, Україна) oleksandra.kanyuk@uzhnu.edu.ua

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

У даній статті проведено комплексний порівняльний аналіз організації науково-дослідницької діяльності (НДД) студентів в європейських та українських університетах. Дослідження охоплює широкий спектр аспектів, включаючи структуру та підходи до організації досліджень, системи фінансування та підтримки, особливості інтеграції досліджень у навчальний процес, міжнародну співпрацю та зв'язок з реальним сектором економіки.

Детально розглянуто особливості європейської системи, яка характеризується високим рівнем інтернаціоналізації, значним фінансуванням та тісною співпрацею з бізнесом. Паралельно аналізуються характерні риси української системи, де, незважаючи на обмежені ресурси, зберігаються сильні традиції теоретичної підготовки та розвивається ініціативність студентів.

У роботі виявлено ключові відмінності між двома системами, зокрема в аспектах міжнародної співпраці, доступності ресурсів, інтеграції досліджень у навчальний процес та взаємодії з промисловістю. Особлива увага приділяється аналізу переваг та недоліків обох систем, що дозволяє сформулювати цілісне уявлення про їхні сильні та слабкі сторони.

На основі проведеного аналізу запропоновано конкретні шляхи вдосконалення організації НДД студентів в українських університетах.

Мета статті полягає у проведенні всебічного порівняльного аналізу організації НДД студентів в європейських та українських університетах для виявлення ключових відмінностей, переваг та недоліків обох систем, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації НДД студентів в українських університетах з урахуванням кращих європейських практик.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення педагогічної літератури; порівняння – для виокремлення особливостей дослідницької підготовки майбутніх фахівців у різних європейських та українських університетах; синтез та теоретичне узагальнення (для формулювання авторських висновків).

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність студентів, європейські університети, українські університети, порівняльний аналіз, міжнародна співпраця, фінансування досліджень, інновації, міждисциплінарні дослідження.

Oleksandra KANYUK,
orcid.org/0000-0002-2396-2988
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) oleksandra.kanyuk@uzhnu.edu.ua

ON THE ISSUE OF THE ORGANIZATION OF STUDENTS' RESEARCH ACTIVITIES IN EUROPEAN AND UKRAINIAN UNIVERSITIES. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

This article presents a comprehensive comparative analysis of the organization of research activities of students in European and Ukrainian universities. The study covers a wide range of aspects, including the structure and approaches to organizing research, funding and support systems, features of integrating research into the educational process, international cooperation, and connections with the real sector of the economy.

The features of the European system, characterized by a high level of internationalization, significant funding, and close cooperation with business, are examined in detail. In parallel, the characteristic features of the Ukrainian system are analyzed, where, despite limited resources, strong traditions of theoretical training are preserved and student initiative is developed.

The paper identifies key differences between the two systems, particularly in aspects of international cooperation, resource availability, integration of research into the educational process, and interaction with industry. Special attention is paid to analyzing the advantages and disadvantages of both systems, allowing for a holistic view of their strengths and weaknesses.

Based on the analysis, specific ways to improve the organization of research activities of students in Ukrainian universities are proposed.

The purpose of the article is to conduct a comprehensive comparative analysis of the organization of student social security in European and Ukrainian universities. This analysis aims to identify key differences, advantages, and disadvantages of both systems, as well as to develop recommendations for improving the organization of student social security in Ukrainian universities by incorporating the best European practices.

The research methods used include the analysis and generalization of pedagogical literature; comparison to highlight the features of research training for future specialists in various European and Ukrainian universities; and synthesis and theoretical generalization to formulate the author's conclusions.

Key words: student research activities, European universities, Ukrainian universities, comparative analysis, international cooperation, research funding, innovation, interdisciplinary research.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі, де інновації та наукові дослідження відіграють ключову роль у розвитку суспільства та економіки, організація НДД студентів набуває особливого значення. Однак існують суттєві відмінності у підходах до цього питання між європейськими та українськими університетами. Ці відмінності зумовлені історичними, економічними та культурними факторами, і їх розуміння є критично важливим для вдосконалення системи вищої освіти в Україні та її інтеграції у європейський освітній простір.

Проблема полягає у тому, що, незважаючи на прагнення України до європейської інтеграції в освітній сфері, існує ряд суттєвих розбіжностей у організації НДД студентів між українськими та європейськими університетами. Ці розбіжності стосуються не лише фінансування та матеріально-технічного забезпечення, але й підходів до інтеграції досліджень у навчальний процес, міжнародної співпраці, взаємодії з бізнесом та промисловістю.

Відсутність систематичного порівняльного аналізу цих аспектів ускладнює процес реформування вищої освіти в Україні та заважає ефективному впровадженню кращих європейських практик. Тому виникає нагальна потреба у проведенні такого аналізу з метою виявлення ключових відмінностей, переваг та недоліків обох систем, а також розробки рекомендацій щодо вдосконалення організації НДД студентів в українських університетах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання організації НДД студентів є предметом активного обговорення в науковій спільноті як в Україні, так і за кордоном. Різні аспекти організації НДД студентів в українських університетах досліджують П. Довбня, О. Набока, О. Новицька, І. Погрібний, І. Сенча. Особливості НДД на певних історичних етапах розвитку суспільства є предметом наукових дискусій А. Блада, Т. Голуб, Т. Колодько, Ю. Мені, П. Сагера.

У європейському контексті важливими є дослідження, проведені в рамках програми Erasmus+, які аналізують міжнародну мобільність студентів

та її вплив на розвиток дослідницьких компетенцій. Значний внесок у розуміння сучасних тенденцій у організації досліджень у вищій освіті зробили А. Nyland, S. Kilcommins та А. Bielenberg, які запропонували нову модель дослідницької діяльності в університетах.

Незважаючи на значну кількість досліджень у цій сфері, порівняльний аналіз організації НДД студентів в європейських та українських університетах залишається недостатньо вивченим. Існуючі дослідження часто фокусуються на окремих аспектах проблеми, не надаючи комплексного порівняльного аналізу.

Метою даного дослідження є проведення всебічного порівняльного аналізу організації НДД студентів в європейських та українських університетах для виявлення ключових відмінностей, переваг та недоліків обох систем, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації НДД студентів в українських університетах з урахуванням кращих європейських практик.

Виклад основного матеріалу. У світі, де інновації та технологічний прогрес відіграють ключову роль у розвитку суспільства, НДД студентів набуває особливого значення. Вона не лише формує майбутніх науковців та інноваторів, але й сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до вирішення складних проблем. У цьому контексті порівняльний аналіз організації НДД студентів в європейських та українських університетах є надзвичайно актуальним та важливим для розуміння сильних сторін та викликів, з якими стикаються обидві системи.

НДД в університеті як «важлива складова навчального процесу, органічна складова частина освіти, базовий елемент і рушійна сила її розвитку, здійснює відтворення науково-педагогічного потенціалу вищої кваліфікації, трансформацію науково-технічних знань і розробок у промисловість України та відповідного регіону, кадрове супроводження цього процесу тощо» (Бульвінська, 2016: 55).

У європейських університетах НДД студентів, як правило, має високоорганізовану структуру. Одним

із основних аспектів цієї структури є залучення студентів до міжнародних проєктів. Це дозволяє студентам не тільки отримати досвід роботи в багатонаціональних командах, але й познайомитися з передовими методами та технологіями, які використовуються в їхніх дослідницьких галузях. Зокрема, участь у програмах обміну, таких як Erasmus+, надає студентам можливість працювати у провідних європейських лабораторіях та інститутах, що значно підвищує їхній рівень підготовки та конкурентоспроможність на ринку праці (National Erasmus).

Значна увага приділяється фінансуванню досліджень, що дозволяє студентам зосередитися на своїй роботі без необхідності шукати додаткові джерела доходу. У багатьох європейських країнах існують різноманітні грантові програми та стипендії, які покривають витрати на дослідження та проживання студентів. Це створює сприятливі умови для повноцінної НДД та сприяє досягненню високих результатів (Ярошенко, 2016: 28).

Європейські університети часто інтегрують НДД безпосередньо в навчальні програми. Це означає, що студенти починають брати участь у дослідженнях вже з перших курсів навчання. Такий підхід допомагає розвивати дослідницькі навички паралельно з отриманням теоретичних знань, що сприяє більш глибокому розумінню предмета та розвитку критичного мислення.

Ще однією важливою особливістю європейської системи є акцент на міждисциплінарних дослідженнях. Студенти часто мають можливість працювати над проєктами, які поєднують різні галузі знань, що сприяє розвитку більш широкого та інноваційного мислення.

В українських університетах НДД студентів також є важливою частиною освітнього процесу, проте вона часто стикається з певними викликами. Традиційно, ця діяльність зосереджена навколо участі в наукових конференціях, публікації статей та виконання курсових і дипломних робіт.

На відміну від європейських країн, в Україні часто спостерігається обмежене фінансування студентських досліджень. Це може призводити до того, що студенти змушені самостійно шукати ресурси для своїх проєктів або обмежуватися теоретичними дослідженнями через брак коштів на експериментальну частину.

Взаємодія між студентами та науковими керівниками часто залежить від особистої ініціативи обох сторін, що може призводити до нерівномірності якості наукових досліджень. У деяких випадках відсутність належного керівництва може призвести до того, що студенти залишаються без необхідної підтримки та консультування. Це підкреслює необхідність створення більш структурованої системи наукового керівництва, яка б забезпечувала рівні можливості для всіх студентів (Ярошенко, 2016: 28).

В українських університетах часто спостерігається менш тісний зв'язок між НДД студентів та реальним сектором економіки. Це може призводити до того, що дослідження не завжди відповідають актуальним потребам промисловості та бізнесу.

Європейські університети мають більш розвинуту систему міжнародної співпраці, що дозволяє студентам брати участь у глобальних дослідницьких проєктах. В українських університетах ця практика менш поширена, хоча в останні роки спостерігається позитивна динаміка в цьому напрямку.

Суттєва різниця спостерігається у фінансуванні та доступності ресурсів для досліджень. Європейські студенти часто мають кращий доступ до сучасного обладнання та фінансової підтримки, тоді як українські студенти часто стикаються з обмеженнями в цьому аспекті.

Потреба в освічених фахівцях у Європі виникла ще в епоху середньовіччя через урбанізацію, розвиток техніки, товарного виробництва, грошового обігу тощо (Реблян, 2023: 3). У європейських університетах НДД більш тісно інтегрована в навчальний процес, починаючи з ранніх етапів навчання. В українських університетах ця інтеграція часто починається на пізніших курсах.

Європейські університети часто мають більш тісні зв'язки з промисловістю та бізнесом, що дозволяє проводити більш практично орієнтовані дослідження. В українських університетах ця практика менш розвинена, хоча ситуація поступово змінюється.

Європейська система вищої освіти, яка формувалася протягом століть та зазнала значних трансформацій в останні десятиліття, зокрема в рамках Болонського процесу, має ряд суттєвих переваг у організації НДД студентів. Ці переваги є результатом послідовної політики європейських країн, спрямованої на створення єдиного освітнього простору, підвищення якості освіти та посилення конкурентоспроможності європейських університетів на глобальному рівні.

Аналіз європейської системи виявляє ключові аспекти, які сприяють ефективній організації НДД студентів та формуванню нового покоління дослідників. Ці переваги не лише забезпечують високий рівень підготовки студентів, але й створюють сприятливе середовище для розвитку інновацій та наукового прогресу в цілому. Перевагами є:

- високий рівень підготовки студентів;
- відмінні кар'єрні перспективи та високий рівень працевлаштування;
- свобода пересування країнами Європи;
- знайомство з новою культурою та мовою (Європейська система освіти).

Європейська система освіти, хоча й має багато переваг, також стикається з рядом недоліків, які

можуть створити значні труднощі для студентів, що вирішили навчатися за кордоном. Одним із ключових викликів є культурні відмінності, які можуть викликати певний дискомфорт або навіть шок у процесі адаптації до нових умов. Не менш важливим є мовний бар'єр, особливо для тих, хто не володіє іноземною мовою на достатньому рівні, що може ускладнити навчальний процес та інтеграцію в студентське середовище. Крім того, складність вибору університету, необхідність нострифікації документів, затягування процесу оформлення різноманітних паперів, пошук житла та фінансові аспекти є значними перепонами на шляху до отримання європейської освіти (Європейська система освіти).

Українська система освіти має ряд переваг, які роблять її привабливою як для місцевих, так і для іноземних студентів. Однією з головних переваг є високий рівень освіти, який забезпечується провідними вищими навчальними закладами країни. Важливим фактором є також прийнятна ціна навчання, що дозволяє здобути якісну освіту без надмірних фінансових витрат. Українська освіта отримала всесвітнє визнання, що відкриває перед випускниками широкі можливості для подальшої кар'єри за кордоном. Крім того, Україна гарантує 100% отримання віз для іноземних абітурієнтів, що значно спрощує процес вступу до вищих навчальних закладів. Студенти також можуть розраховувати на насичене студентське життя, яке включає безліч культурних та спортивних заходів, що робить навчання в Україні не лише корисним, але й цікавим досвідом (Переваги навчання в Україні).

Українська система освіти, попри свою тривалу історію та численні успіхи, стикається з низкою серйозних викликів, які обмежують її ефективність і конкурентоспроможність на світовій арені. Однією з найбільших проблем є обмежене фінансування, яке безпосередньо впливає на доступ до сучасних ресурсів і технологій. Також менш розвинена система міжнародної співпраці стримує можливості для обміну досвідом та залучення іноземних інвестицій в освітній сектор. Крім того, недостатня інтеграція освітніх програм з реальним сектором економіки призводить до того, що випускники не завжди відповідають потребам ринку праці, що вимагає від них додаткової підготовки або перекваліфікації після закінчення навчання (Переваги навчання в Україні).

Коли освіта стає все більш глобалізованою, важливо звернути увагу на шляхи вдосконалення освітніх та наукових систем як у національних, так і в міжнародних контекстах. Розглянемо конкретні напрямки, які можуть стати основою для подальшого розвитку українських та європейських університетів, а також загальні тенденції, які варто враховувати всім учасникам освітнього процесу.

Українські університети мають значний потенціал для розвитку, проте для реалізації цього

потенціалу необхідні конкретні кроки. Перш за все, важливо розширювати міжнародну співпрацю та активніше залучатися до глобальних дослідницьких проєктів. Це не лише допоможе українським університетам отримати доступ до новітніх наукових методологій та технологій, але й дозволить студентам та викладачам обмінюватися досвідом з колегами з інших країн, що є надзвичайно важливим у сучасному академічному середовищі.

Покращення фінансування НДД студентів є ще одним ключовим напрямком. Без належного фінансування неможливо забезпечити якісне виконання досліджень, а також створити умови для залучення студентів до активної наукової роботи. Інвестиції в студентські дослідження мають не лише економічний ефект, а й сприяють розвитку національної науки в цілому.

Інтеграція досліджень у навчальний процес на всіх етапах навчання – від бакалаврату до аспірантури – є ще одним важливим аспектом. Це дозволить студентам з перших років навчання долучатися до наукових досліджень, розвивати критичне мислення та отримувати навички, необхідні для успішної професійної діяльності.

Нарешті, розвиток партнерства з бізнесом та промисловістю є необхідним для того, щоб забезпечити практичну орієнтацію освітнього процесу та підвищити конкурентоспроможність випускників на ринку праці. Така співпраця дозволяє університетам враховувати актуальні потреби економіки при формуванні освітніх програм, а також сприяє створенню нових робочих місць для випускників.

Європейські університети, незважаючи на високий рівень розвитку, також стикаються з певними викликами, які потребують вирішення. Один із таких викликів – збереження балансу між спеціалізацією та широкою освітньою базою. Надмірна спеціалізація може призводити до звуження світогляду студентів, тому важливо зберігати комплексний підхід до навчання, який дозволяє студентам отримувати не лише глибокі знання в обраній галузі, але й розвивати загальні компетенції, які будуть корисними в будь-якій професійній діяльності.

Розвиток програм підтримки для студентів з менш розвинених регіонів є ще одним напрямком, який варто розвивати європейським університетам. Це дозволить забезпечити рівний доступ до якісної освіти для всіх студентів незалежно від їх соціально-економічного статусу чи географічного положення (Ярошенко, 2016: 27).

Посилення уваги до розвитку критичного мислення та дослідницької етики є важливим аспектом, який варто враховувати при формуванні освітніх програм. У сучасному світі, де інформаційний потік постійно зростає, важливо навчити

студентів не лише споживати інформацію, але й критично її аналізувати, що є запорукою успішної професійної діяльності.

Українські та європейські університети можуть спільно працювати над розвитком міждисциплінарних досліджень, які є одним із найперспективніших напрямків сучасної науки. Співпраця між різними галузями знань дозволяє знаходити нові рішення для складних проблем, з якими стикається суспільство.

Посилення уваги до етичних аспектів наукових досліджень є ще однією важливою спільною ціллю. У контексті зростаючої ролі науки в житті суспільства важливо, щоб дослідники дотримувалися високих етичних стандартів, що забезпечує довіру до результатів їхньої роботи.

Розвиток навичок презентації та комунікації результатів досліджень є ще одним важливим напрямком, який сприяє підвищенню впливу наукових досліджень на суспільство та їх інтеграції в реальну практику. Уміння чітко і доступно донести результати своїх досліджень до широкої аудиторії є невід'ємною частиною успішної наукової діяльності в сучасному світі.

Висновки. Отже, порівняльний аналіз організації НДД студентів в європейських та укра-

їнських університетах виявляє як спільні риси, так і суттєві відмінності. Європейські університети мають перевагу в плані фінансування, міжнародної співпраці та інтеграції досліджень у навчальний процес. Українські університети, незважаючи на ресурсні обмеження, зберігають сильні традиції теоретичної підготовки та розвивають у студентів навички самостійної роботи.

Для подальшого розвитку НДД студентів в обох системах важливо:

- посилювати міжнародну співпрацю та обмін досвідом;
- розвивати партнерство між університетами та бізнесом;
- вдосконалювати систему фінансування та підтримки студентських досліджень;
- інтегрувати науково-дослідницьку діяльність у навчальний процес на всіх етапах;
- розвивати міждисциплінарний підхід до досліджень.

Такий підхід дозволить використати сильні сторони обох систем та створити більш ефективну модель організації НДД студентів, яка відповідає викликам сучасного світу та сприятиме розвитку інновацій та прогресу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бульвінська Н.О. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів: монографія. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. С. 53–68.
2. Європейська система освіти: плюси та мінуси. URL: <https://www.gostudy.cz/uk/blog/evropejskaya-sistema-obrazovaniya-plyusy-i-minusy> (дата звернення: 13.08.2024)
3. Переваги навчання в Україні. URL: <http://see-you.in.ua/ua/page/perevagi-navchannya-v-ukraini> (дата звернення: 13.08.2024).
4. Реблян А.М. Історичні аспекти організації науково-дослідницької діяльності студентів у європейських університетах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2023. Вип.1 (52). С. 182–185.
5. Ярошенко О.Г., Скиба Ю.А. Концепція реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів освітнього процесу університетів : монографія. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. С. 27–29.
6. National Erasmus+ office in Ukraine. URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (date of access: 16.07.2024).

REFERENCES

1. Bul'vinska N.O. (2016) Kontseptsiiia ta metodolohiia realizatsii naukovykh doslidnytskoi diialnosti subiektiv navchalno-vykhovnoho protsesu universytetiv: monohrafiia. [The Concept and Methodology of Implementing Research Activities of Subjects in the Educational Process of Universities]. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. – Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. P. 53–68 [in Ukrainian].
2. Yevropeis'ka sistema osvity: pliusy ta minusy [European Education System: Pros and Cons]. URL: <https://www.gostudy.cz/uk/blog/evropejskaya-sistema-obrazovaniya-plyusy-i-minusy> (date of access: 14.08.2024) [in Ukrainian].
3. Perevahy navchannia v Ukraini [Advantages of Studying in Ukraine]. URL: <http://see-you.in.ua/ua/page/perevagi-navchannya-v-ukraini> (date of access: 10.08.2024) [in Ukrainian].
4. Reblan A.M. (2023) Istorychni aspekty orhanizatsii naukovykh doslidnytskoi diialnosti studentiv u yevropeyskykh universytetakh [Historical Aspects of Organizing Research Activities of Students in European Universities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorods'koho universytetu. Serii: «Pedagogika». Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work».* 1(52). P. 182–185 [in Ukrainian].
5. Yaroshenko O.H., Skyba YU.A. (2016) Kontseptsiiia realizatsii naukovykh doslidnytskoi diialnosti subiektiv osvithnoho protsesu universytetiv : monohrafiia [The concept of implementation of scientific and research activities of subjects of the educational process of universities]. Kyiv: Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. – Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. P. 27–29 [in Ukrainian].
6. National Erasmus+ office in Ukraine. URL: <https://erasmusplus.org.ua/> (date of access: 16.07.2024).